

Notes al voltant de la informació a Orient Mitjà

TOMÀS ALCOVERRO

58 **A**mi m'agrada dir que sóc un corresponsal acreditat no davant d'un ministeri d'informació àrab sinó davant d'una altra civilització. No és el mateix ser corresponsal a París o a Washington que a Beirut, al Caire o a Alger. Aquest fet condiciona tant la meva visió del món àrab sobre el que treballo, el que conto i el que interpreto, com la meua vida entre els àrabs. Entre la seva realitat i la meua presència hi ha fronteres evidents, a vegades profundes, altres subtils. Sóc un europeu en terra de l'Islam, a l'Orient Mitjà, en aquest Orient creat —segons el lúcid llibre d'Edward W. Said— pel propi Occident. «El fet de ser europeu a Orient —ha escrit el professor de literatura anglesa i comparada a la Universitat de Columbia— implica sempre una consciència de ser distint del seu ambient, i de mantenir amb ell una relació de desigualtat». Parlant de l'orientalista britànic Richard Burton, dirà: «per ser un europeu que viu a Orient i per ser-ho de manera intel·ligent s'ha de veure i conèixer l'Orient com un domini sotmès a Occident. L'orientalisme, que és un sistema de la ciència europea o occidental de l'Orient, es converteix en sinònim de domini europeu, malgrat les originalitats de l'estil de l'escriptor anglès».

L'esbós d'aquesta reflexió, que no és necessària als meus col·legues que treballen en altres nacions europees o en el

continent americà, és un petit exemple d'aquesta important diferència. Algun cop he escrit, els dies del terror dels segrestats occidentals de Beirut, que em sentia a l'avantguarda, en una «avanzadilla» sobre una terra que aleshores percebia com a perillosa, utilitzant —ara me n'adono— una metàfora militar.

La informació sobre els pobles de l'Orient Mitjà, per més seriosa que sigui, patirà d'una interpretació més científica, d'uns condicionaments molt més agreujats, d'una ciència anomenada «orientalisme». És fonamental tenir-ho sempre present quan es tracta sobretot de parlar de l'Islam, del nacionalisme i del petroli àrab, de les tendències musulmanes integristes, o de l'Estat dels jueus d'Israel.

Encara que el tema de la percepció d'un corresponal de premsa dels problemes de l'Orient Mitjà no és l'objecte d'aquest article, és impossible de redactar-lo si com a mínim no queda clarament enunciat. No es tracta de cap determinisme, però tampoc s'ha de pensar que aquesta informació sigui angèlicament innocent. Hi ha hagut escriptors europeus com Rudyard Kipling, novel·lista de l'imperi colonial britànic, que ha escrit que l'Orient i l'Occident mai no podran trobar-se.

El Líban —terra per definició de minories, de pobles que cercaren refugi en el seu abrupte paisatge— ha estat un d'aquests privilegiats llocs de trobada, on s'ha traspassat la frontera entre ambdós mons. Aquest fou el destí de Beirut, sacsejat després de dalt a baix per la més llarga guerra contemporània de l'Orient Mitjà. Com a microcosmos regional ha tingut la sort, i per alguns també la desgràcia, de comptar amb la premsa més lliure, plural i desordenada de tots els països àrabs del Machrek. Amb un estat que presumia de la seva debilitat militar, amb una forma de vida guiada pel «laissez faire, laissez passer», amb una banca totpoderosa, caixa de cabals dels capitals àrabs, amb

un règim parlamentari fràgil però únic en aquestes terres, ha estat i continua essent en part, la primera plaça de la informació. Ja no s'hi publiquen 42 diaris com abans de la guerra; però encara hi ha 12 quotidians polítics, han sorgit «de l'humus» de les antigues milícies i organitzacions combatents, bàsicament confessionals, 38 canals de televisió, i emeten un centenar d'emissores de ràdio per a una població que no arriba als quatre milions d'habitants.

Fins l'any 1975, Beirut fou la ciutat dels exiliats àrabs, on es tramaven cops d'estat i conjures contra els governs de Síria, Jordània, Iraq. A les pàgines dels seus diaris es publicaven informacions a vegades amb aquest encapçalament «segons viatgers procedents de Damasc», com si Damasc, a poc més de cent quilòmetres, fos un món remot i inaccessible, impenetrable i secret. Encara que la premsa libanesa mai no va tenir influència sobre el Macrak —o occident àrab—, recordo que un bon dia, empenedors nois del «Polisari» aterren a la ciutat per difondre en els seus diaris els seus programes i objectius polítics. Beirut era una caixa de ressonància imprescindible. Malgrat que la premsa de la postguerra, com el Líban, ha perdut el seu privilegiat paper, encara les ambaixades estrangeres a Damasc esperen l'arribada dels seus diaris per realitzar els informes adreçats a les seves cancelleries.

60

La guerra ha desmantellat el fòrum per als àrabs de l'Orient Mitjà en què s'havia convertit aquesta ciutat alegre i confiada del Llevant. Els anys daurats de la seva premsa —que creixia no sols sense el control i la censura de l'Estat sinó en un ambient de pluralisme incert—, no hi havia govern, grup de pressió o força política àrab que no mantingués, subvencionés o subornés algun diari local, per recolzar i difondre les seves opinions i «realitzacions» polítics. Era públic i notori que els prínceps

del Golf —especialment els saudites o de Kuwait— pagaven o compraven, a través de milers d'abonaments, els diaris libanesos. El règim del coronel Gadafi de Líbia fou un dels més generosos. Els aleshores anomenats «països progressistes», com Egipte o Iraq, també comptaven amb els seus portaveus. La República Síria sempre ha estat la menys predisposada a subvencionar aquests fulls impresos. A cada conflicte polític de l'Orient Mitjà, a cada crisi regional, el diner àrab anava a parar a les caixes dels diaris libanesos petits i mitjans. Un cop, el president de la república, Charles Helou, va dir en rebre al seu palau un grup de periodistes locals «benvinguts a la vostra segona pàtria, perquè la primera és evidentment la que us assegura el finançament dels vostres diaris». El 1971 es va promulgar una llei que prohibia la participació del capital estranger en les societats editores, però per sortejar-la, els àrabs estrangers van tirar mà dels seus «homes de palla».

Amb els estralls de la guerra i amb els dramàtics canvis regionals tant després del segon conflicte del Golf —el primer fou la guerra entre Iran i Iraq— com després del desigual procés de pau àrab-israelià, la premsa de Beirut ha perdut bona part de la seva ressonància. Però malgrat les seves limitacions, malgrat la tutela síria, continua essent la més crítica i plural de tota la premsa editada als països àrabs i a Iran. «An Nahar» i «As Safir», amb tirades màximes de cinquanta mil o seixanta mil exemplars, són els seus millors quotidians, un de tendència conservadora i l'altre portaveu de les opinions qualificades de «prosíries» i «musulmanes». Mai van deixar de publicar-se durant els disset anys de guerres, i la seva distribució, excepte casos molt especials, no fou alterada greument per les lluites de les «taifes» milicianes. Però a conseqüència d'aquest llarg conflicte, alguns diaris, tant per conservar la seva llibertat com

per assegurar la seva bona distribució, van escollir Londres o París com a seus editorials. Avui dos dels diaris més llegits als països àrabs, «Al Hayat» i «Chark el ausat», vinculats al regne de l'Àrabia Saudita, es publiquen fora de l'Orient Mitjà. No és un fenomen nou ni a la premsa ni a la literatura àrabs perquè ja existia a l'època de la «nanda», quan naixeren els estils dels moderns corrents polítics i culturals del Magreb contra el domini colonial otomà i més tard europeu. Si al Líban es va instal·lar la primera impremta de l'Orient Mitjà en un convent maronita, a Egipte es va publicar el primer diari a l'ombra de l'expedició napoleònica que va forçar la trobada entre Occident i Orient. La premsa egípcia, amb capçaleres com «Al Ahram», ha patit com totes les premses àrabs sense excepció, el poder dels estats, dels règims de partit únic, de les dictadures militars, i de les monarquies absolutes.

En un món on l'anomenada a Occident «societat civil» —activitats culturals, universitats, publicacions— ha estat empassada per l'estat, és molt difícil exercir la llibertat d'expressió. Fins i tot en la nova regió autònoma de Gaza, a les poques setmanes de l'arribada de Yasser Arafat, es va prohibir la difusió d'alguns diaris publicats a l'est de Jerusalem, ja fos perquè criticava l'OLP, o perquè eren partidaris del rei Hussein de Jordània. Ha estat una afirmació comuna afirmar durant molts anys que els palestins han cultivat la major llibertat política possible a les societats del Machrek.

62

Però malgrat aquest control implacable —a tots aquests països hi ha ministeris d'Informació que dirigeixen i supervisen els òrgans de premsa, quasi sempre de propietat estatal o dels partits únics—, a Egipte, a Jordània, o al territori palestí, apareixen diaris, a vegades semiclandestins, portaveus dels diversos grups integristes islàmics. Al Líban —on una petita

revista, «Al Chira», va descobrir al món l'escàndol «Irangate»—, l'organització xiïta pro-iraniana «Hezbollah» compta, a més, amb la seva pròpia emissora de televisió a Xipre —on es refugiaren durant la guerra libanesa agències internacionals de notícies i corresponsals estrangers de premsa destacats abans a Beirut—, s'editen publicacions i fulls impresos de tot ordre al servei de la propaganda de grups palestins, àrabs, iranians o kurds de l'oposició. Nicòsia va intentar de convertir-se els últims vint anys en una certa plataforma informativa de l'Orient Mitjà, aprofitant el seu ambient occidental de llibertat d'expressió. L'illa, a més, té gran valor per a les emissores de ràdio internacionals, com la BBC, que gràcies a les antenes instal·lades al seu territori, cobreixen amb els seus programes emesos en àrab, anglès i altres llengües, els països de la zona. L'audiència dels programes de la BBC o de Ràdio Montecarlo és molt àmplia perquè els seus informadors gaudeixen de molta credibilitat. No hi ha cap emissora de ràdio àrab que pugui competir amb elles. En temps del «rais» Gamal Abdel Nasser, «La Veu dels Àrabs» fou el millor instrument de la propaganda política egípcia. El carismàtic president d'Egipte, que va morir el 1970, va definir un cop el món àrab com l'espai del Magreb i del Machrek fins on arriben les seves poderoses ones. Eren els anys del revolucionari transistor.

Amb la difusió de la cadena nord-americana CNN —que fou també aquí la que va narrar a la seva manera la guerra del Golf del 1991— i d'altres emissores europees, l'elit d'aquests països sotmesos a unes notícies controlades, censurades o ensucrades, tenen ara a la seva mà la clau per accedir als models de la «globalitzada» informació fabricada a Occident. Fa un parell d'anys, a Teheran, un periodista radiofònic em va entrevistar per saber la meua opinió sobre aquest nou colonialisme de la

imatge. A les meves respostes vaig dir que tant la televisió com la proliferació d'antenes parabòliques, prohibides a Iran , han obligat als responsables de la informació a replantejar els seus criteris de treball. Això fa que en molts d'aquests països la gent tracti els periodistes com funcionaris públics. Els adulen com si fossin agents del poder.

Per això els corresponsals occidentals són sempre, més o menys, sospitosos de servir algun interès obscur. Aquest fet, per exemple, es manifesta en la sol·licitud de visats, ja que autòctons pateixen autèntics calvaris per travessar les seves pròpies fronteres. A Bagdag, durant la guerra, va haver-hi poquíssims periodistes àrabs. Les divisions polítiques entre els estats de l'Orient són un gran obstacle per a la llibertat d'expressió i de moviment dels seus pobles.